

Miljøvurdering af Rammeplan for området ved "De 5 Hald'er"

Læsevejledning

Ifølge lov om miljøvurdering af planer og programmer, skal der udarbejdes en miljøvurdering, når der tilvejebringes planer inden for fysisk planlægning, som fastlægger rammerne for anlægstilladelser for visse projekter, eller hvis planerne påvirker et internationalt naturbeskyttelsesområde væsentligt.

Rammeplanen fastlægger de overordnede rammer, indenfor hvilke fremtidige anlægsprojekter i området ved "De 5 Hald'er" bør holde sig, hvis projekterne skal have sandsynlighed for at opnå tilladelse efter de relevante lovgivninger. Samtidig kan de rammer planen indeholder, påvirke et internationalt naturbeskyttelsesområde, nemlig område H35 (Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker). Naturstyrelsen, Kulturstyrelsen og Viborg kommune har derfor vurderet, at planforslaget skal miljøvurderes. Der er derfor udarbejdet denne miljørapport.

Miljørapporten skal læses som et bilag til planforslaget. Rammeplanens tekst er derfor kun i begrænset omfang gengivet i miljørapporten.

Miljørapporten offentliggøres og sendes i høring i 8 uger sammen med forslag til rammeplanen. Det giver borgere og myndigheder mulighed for at komme med bemærkninger og forslag til ændringer. Efter høringsperioden vil projektgruppen bag rammeplanen, som udgøres af Naturstyrelsen, Kulturstyrelsen og Viborg kommune, vurdere bemærkninger og ændringsforslag i forbindelse med den endelige vedtagelse af rammeplanen.

Ved den endelige vedtagelse af rammeplanen skal der udarbejdes en sammenfattende redegørelse for,

- hvordan miljøhensyn er integreret i planen,
- hvordan miljørapporten og de udtalelser, der er indkommet i offentlighedsfasen, er taget i betragtning,
- hvorfor den vedtagne plan er valgt på baggrund af de rimelige alternativer, der også har været behandlet, og
- hvorledes væsentlige miljøpåvirkninger af planerne påtænkes overvåget.

Den sammenfattende redegørelse vil blive vedhæftet som bilag til den endeligt vedtagne rammeplan.

Indholdsfortegnelse

1.1. Lovgrundlag	s. 4
1.2. Ikke teknisk resumé	s. 4
2. Baggrund	s. 6
2.1. Rammeplanens formål og baggrund	s. 6
2.2. Rammeplanens indhold	s. 6
2.3 Beskyttelseszoner og andre beskyttelseshensyn	s. 7
2.4. Forhold til anden planlægning	s. 7
3. Afgrænsning af miljøvurdering (scoping)	s. 8
4. Miljøvurdering af enkelte emneområder	s. 9
4.1. Naturbeskyttelse	s. 9
Habitatnaturtyper	s. 9
Øvrige naturtyper beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3	s.10
Urørt skov og græsningsskov	s.10
Bilag IV-arter	s.11
4.2 Fortidsminder	s.11
4.3. Friluftliv/rekreative interesser	s.12
4.4. Svage grupper/tilgængelighed	s.13
4.5 Trafikafvikling og –kapacitet	s.13
4.6. Turisme	s.13
5.0. Samlet vurdering	s.14

Miljøvurdering af ”Rammeplan for området ved De 5 Hald´er”

1.1. Lovgrundlag

Ifølge lov om miljøvurdering af planer og programmer (LBK nr. 936 af 24. september 2009) skal der udarbejdes en miljøvurdering, når der skal tilvejebringes planer inden for fysisk planlægning, hvis planen fastlægger rammerne for anlægstilladelser for projekter omfattet af bilag 3 eller 4, hvis planen/planerne påvirker et internationalt naturbeskyttelsesområde væsentligt, eller hvis der er tale om andre planer eller programmer, som i øvrigt fastlægger rammerne for fremtidige anlægstilladelser til projekter, når myndigheden vurderer, at planen eller programmet kan få væsentlig indvirkning på miljøet.

Planforslaget er omfattet af kravet om miljøvurdering § 3, stk. 1, nr. 2., da planforslaget åbner mulighed for konkrete projekter, der kan påvirke det internationale beskyttelsesområde.

Der er derfor udarbejdet en miljørapport til planforslaget. Miljørapporten er i høring sammen med planforslaget.

”Rammeplan for området ved De 5 Hald´er” vurderes at kunne få væsentlig indvirkning på miljøet. Hele området omfattet af rammeplanen ligger indenfor Habitatområde H35 Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker. Rammeplanen omfatter ikke anlægstyper omfattet af bilag 3 og 4 i Lov om miljøvurdering.

1.2 Ikke-teknisk resumé

Rammeplanens formål og baggrund

Der har i en årrække været arbejdet med idéer omkring udvikling af området ved De 5 Hald´er.

Området er underlagt en lang række beskyttelsesbestemmelser.

Bedre rammer for benyttelse kan på flere områder være i modstrid med beskyttelsesbestemmelserne.

Rammeplanens formål er at afklare og afveje de modstridende hensyn ved at beskrive rammerne for udviklingen i detaljeret og konkret form, og derved sikre at et samlet plangrundlag foreligger, så det er sandsynligt, at alle relevante tilladelser efterfølgende kan opnås til projekter, der holder sig indenfor rammeplanens rammer.

Rammeplanens indhold

Rammeplanen indeholder tre afsnit:

- 1) En oplistning af de indledende idéer til udvikling af området.
- 2) En gennemgang af de enkelte områder indenfor rammeplanens område med angivelse af visioner for udvikling, beskyttelsesinteresser og en vurdering af, indenfor hvilke rammer konkrete projekter vil have sandsynlighed for at opnå de nødvendige tilladelser.
- 3) Et afsnit om historiefortælling og formidling

Beskyttelseszoner og beskyttelseshensyn

En listning af beskyttelsesbestemmelser i området.

Forhold til anden planlægning

Rammeplanen set i forhold til landsplandirektiv, kommuneplan, lokalplaner og i forhold til anden planlægning. Der vurderes ikke at være konflikter.

Miljøvurdering af de enkelte delområder

Naturbeskyttelse

Afsnittet omhandler naturbeskyttelseshensyn, herunder habitatnaturtyper, øvrige naturtyper beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3, urørt skov og græsningsskov og bilag IV-arter.

Generelt vurderes rammeplanen at have positiv effekt i forhold til naturbeskyttelseshensyn. Undtagelsen er den type mose, som betegnes som habitatnaturtype "ellesump", som lokalt vil blive påvirket negativt, samt muligvis bilag IV-arter (flagermus) som kan påvirkes negativt ved fældning af store, gamle træer, der er potentielle levesteder. Dette tages der i rammeplanen højde for ved at der forudsættes en række betingelser i forbindelse med udstedelse af konkrete tilladelser, samt ved at der i nogle tilfælde forudsættes udlagt erstatningsarealer indenfor habitatområde Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker, så tilstanden af naturtypen indenfor habitatområdet samlet set vil forblive uændret eller blive forbedret.

Fortidsminder

Det vurderes, at rammeplanen generelt vil af positiv effekt i forhold til vidensniveau, fortidsmindebeskyttelse og formidling, ikke mindst set i forhold til en 0-tilstand uden rammeplan.

Friluftsliv/rekreative interesser

Generelt vil rammeplanen have klar positiv effekt i forhold til friluftsliv og rekreative interesser i området.

Eventuelle negative effekter i form af øget slid og risiko for alt for mange installationer i landskabet forudsættes reguleret via valg af robuste ledelinjer, hurtig udbedring af eventuelle slidskader og største mulig minimering af faste installationer ude i terrænet.

Svage grupper/tilgængelighed

Terrænets beskaffenhed i området umuliggør etablering af handicapadgang overalt, men rammeplanen lægger op til mulighed for etablering af handicapadgang hvor det er muligt, herunder etablering af handicapsti til Det 3. Hald og til toiletfaciliteter.

Rammeplanen vurderes derfor at have positiv effekt i forhold til tilgængelighed, ikke mindst set i forhold til en 0-tilstand uden rammeplan

Trafikafvikling og –kapacitet

Trafikforholdene ved De 5 Hald'er er i dag flere steder farlige og uoverskuelige. Rammeplanen lægger op til forbedring af forholdene, ikke mindst via fartdæmpning og bedre passageforhold over offentlig vej.

Parkeringsforholdene er i dag tidvis utilstrækkelige, og ikke alle udkørsler er placeret hensigtsmæssigt. Hvis der kommer øget besøgstal i området, vil der være behov for flere parkeringspladser. Rammeplanen lægger op til sanering og udvidelse af parkeringsmulighederne.

Rammeplanen vurderes derfor at have positiv effekt i forhold til trafikafvikling og –kapacitet.

Turisme

Rammeplanen vurderes at have klar positiv effekt i forhold til turisme, både formidlingsmæssigt og hvad angår oplevelsesværdien af lokale attraktioner.

Samlet vurdering

Samlet vurderes rammeplanen at have overvejende positiv effekt i forhold til det område, planen omfatter. Negative effekter er i høj grad søgt afbødet i medfør af planen

2. Baggrund

2.1. Rammeplanens formål og baggrund

Der har i nogle år været arbejdet på at placere "De 5 Hald'er" syd for Viborg på Danmarkskortet, blandt andet i regi af foreningen "De 5 Halder". Området er unikt, dels på grund af placeringen i det enestående landskab ved Hald Sø, dels fordi mange perioder af Danmarkshistorien – med tråde til den europæiske historie - her er repræsenteret fysisk inden for gåafstand i samme område. Området rummer blandt andet flere voldsteder. Samtidig er stedet en lidt overset attraktion, hvor ønsket er at skabe bedre fysisk tilgængelighed og synlighed, samt en bedre formidling af områdets natur- og kulturhistorie via undersøgelser, frilægninger, rekonstruktioner og formidling.

Formålet med "Rammeplan for området ved De 5 Hald'er" er at tilvejebringe et samlet planmæssigt grundlag for gennem forskellige projekter at kunne udvikle området med de 5 Hald'er, og derved bidrage til samfundsmæssig værdiskabelse, herunder øget turisme. Endvidere har projektet som mål at konkretisere rammerne for mulige udviklingsprojekter, hvor der gennem partnerskaber, ansøgninger e.l. kan søges opnået ekstern finansiering til realiseringen. Endelig søger planen at klarlægge muligheder for synergi med andre aktører og projekter.

En række forhold taler for, at der sker en udvikling i området som dels skal sikre de natur-, kultur- og landskabsmæssige værdier men samtidig åbne for en fremadrettet og bedre formidling og bedre rammer for befolkningens benyttelse af området. Bedre rammer for benyttelse vil dog på flere områder meget let være i modstrid med beskyttelsesbestemmelserne.

Området med de 5 Hald'er er omfattet en lang række beskyttelsesbestemmelser. Det er omfattet af en egentlig fredning, det har Natura 2000 status, store dele er fredskov og/eller beskyttet gennem bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3. Endvidere indeholder området en lang række fortidsminder som også er særskilt beskyttede.

Disse modstridende hensyn kan bedst afklares og afvejes ved at beskrive rammerne for udviklingen i detaljeret og konkret form, ved at gennemføre en offentlighedsfase, og ved at inddrage diverse interesseorganisationer for derved at sikre at et samlet plangrundlag foreligger så det er sandsynligt at alle relevante tilladelser efterfølgende kan opnås.

2.2. Rammeplanens indhold

Udgangspunktet for de emner rammeplanen behandler, er de idéer til udvikling af området ved De 5 Hald'er, som blev formuleret i regi af "Foreningen De 5 Halder" i august 2011, suppleret med synspunkter fra projektets styregruppe og bidrag fremkommet i forbindelse med offentlighedsfasen.

Rammeplanen er inddelt i tre afsnit:

Først en opstilling af de indledende idéer fra august 2011, fulgt af en oversigt over beskyttelseszoner m.v. i området med angivelse af, hvem der er myndighed på de enkelte områder.

Dernæst gennemgås de enkelte områder inden for projektområdet med angivelse af visioner, beskyttelsesinteresser og en vurdering af, indenfor hvilke rammer konkrete projekter vil have sandsynlighed for at opnå de nødvendige tilladelser. De fleste områder er opdelt i mindre

delområder, da arten af beskyttelseszoner varierer meget indenfor små geografiske afstande. Der har mange steder været uoverensstemmelser mellem visioner og beskyttelsesinteresser, men det er lykkedes at finde løsninger på de fleste områder, så de pågældende visioner kan gennemføres på visse betingelser. Nogle visioner kan ikke gennemføres indenfor rammeplanens rammer. Eksempler herpå er rydning af trævækst langs hele bækken nord for Niels Bugges Hald, fuldskala genskabelse af den ydre voldgrav ved Niels Bugges Hald og fjernelse af forlandet foran Jørgen Friis' Hald.

Det skal understreges, at de foretagne vurderinger er udtryk for sandsynligheden for, at man vil kunne opnå tilladelse til en given aktivitet ud fra de forudsætninger, der kendes nu. Planen indeholder ikke konkrete tilladelser. Både lovgivning og faktiske forhold kan ændre sig, og muligheden for en tilladelse vil altid afhænge af en konkret vurdering af forholdene på ansøgningstidspunktet, ligesom en tilladelse ofte gives på visse vilkår.

Endelig et afsnit om historiefortælling og formidling. Intentionen er i planen at komme med et bud på "hovedfortællingen" omkring De 5 Hald'er, en fastlæggelse af målgrupper for formidling, og at fastlægge rammer for formidlingsmetoder og de fysiske rammer for formidling i området. Afsnittet indeholder desuden et bud på potentielle synergier og samarbejdspartnere i forhold til konkrete projekter. Hovedindholdet i "hovedfortællingen" er, at der på Hald kan fortælles 800 års ubrudt historie indenfor et lille område uden ret meget "støj på linjen". Tanken er, at Hald er for alle, men at de forskellige målgrupper har meget forskellige ønsker og behov, hvilket der er søgt taget højde for. De væsentligste hensigter omkring rammer for formidlingen er, at der skal opstilles færrest mulige anlæg ude i terrænet, samt at der skal være rum for udvidelse af faciliteter under tag og andre hjælpefaciliteter, hvis der bliver behov for det.

2.3. Beskyttelseszoner og andre beskyttelseshensyn

Det område, som rammeplanen omfatter, er helt eller delvist dækket af en række beskyttelseszoner og andre beskyttelseshensyn.

Forholdet til disse er alle indgående behandlet i rammeplanen.

Det drejer sig om følgende:

- Hald sø Fredningen
- Natura 2000 beskyttelse (habitatområde H35)
- Bilag IV arter (jfr. Habitatdirektivet)
- Naturbeskyttelseslovens § 3 (beskyttede naturtyper)
- Søbeskyttelseslinjen
- Vandløbsloven
- Skovloven
- Skovbyggelinjen
- Fortidsmindebeskyttelse og bygningsfredning
- Fortidsmindebeskyttelseslinjen
- Planloven (landzone)
- Byggeloven
- Særligt geologisk interesseområde

2.4 Forhold til anden planlægning

Landsplandirektiv

Landsplandirektivet af 2005 for det tidligere Viborg amt angiver området som et beskyttelsesværdigt kulturmiljø med et antal kulturhistoriske interessepunkter.

Området er tillige udpeget som særligt beskyttelsesområde.

Samtlige disse hensyn er ligeledes behandlet i kommuneplan for Viborg Kommune 2009-2022, som er af nyere dato (se denne).

Kommuneplan

Kommuneplan for Viborg kommune 2009-2022 har udpeget området som beskyttelsesværdigt kulturmiljø med et antal kulturhistoriske interessepunkter.

De kulturhistoriske hensyn er behandlet indgående i rammeplanen.

Området er desuden i kommuneplanen udpeget særligt beskyttelsesområde/natura 2000-område og som geologisk interesseområde.

Også disse beskyttelseshensyn er behandlet indgående i rammeplanen.

Rammeplanens indhold vurderes ikke at være i strid med indholdet i kommuneplanen.

Lokalplan

Der er ikke udarbejdet lokalplaner indenfor rammeplanens område.

Forhold til anden planlægning

Rammeplanens område er helt eller delvist omfattet af en række beskyttelseszoner og andre beskyttelseshensyn. Disse er beskrevet i afsnit 2.3 (Beskyttelseszoner og andre beskyttelseshensyn).

Samtlige er behandlet indgående i rammeplanen.

3. Afgrænsning af miljøvurdering (Scoping)

Det væsentligste formål med rammeplanen er at vurdere idéerne og visionerne omkring områdets udvikling i forhold til gældende beskyttelseszoner og andre beskyttelseshensyn, og som resultat heraf foretage en vurdering af sandsynligheden for, om der kan opnås tilladelser til konkret gennemførelse af den pågældende idé.

Det pågældende arbejde er gennemført ret detaljeret indenfor det område, som rammeplanen dækker. De vurderinger af miljømæssige konsekvenser af rammeplanens vedtagelse, som skal gennemføres i forbindelse med miljøvurderingen, anses derfor i store træk allerede foretaget.

"Rammeplan for området ved De 5 Hald'er" udmærker sig imidlertid ved, at alle berørte myndigheder (Naturstyrelsen, Kulturstyrelsen og Viborg Kommune) har deltaget i processen med udarbejdelse af rammeplanen.

Undtagelsen herfra er Fredningsnævnet for det nordlige Jylland, som er myndighed i forhold til Hald Sø Fredningen. Fredningsnævnet afgiver ikke høringssvar, men tager kun stilling til konkrete ansøgninger.

De høringer af berørte myndigheder, som normalt gennemføres via screening og scoping, vurderes derfor allerede foretaget via det fælles arbejde med udformningen af rammeplanen.

Miljøvurderingen indeholder en opdeling efter de emner, hvor det vurderes, at rammeplanens gennemførelse vil medføre en væsentlig miljøpåvirkning. Under hvert emne beskrives nuværende status for miljøet, en vurdering af 0-alternativet og en vurdering af de miljømæssige konsekvenser af rammeplanens gennemførelse indenfor det pågældende emneområde. Under hvert emne vil desuden blive gennemgået afhjælpende foranstaltninger, der kan begrænse, opveje eller overvåge miljøindvirkningen på baggrund af rapportens resultater, samt forslag til overvågningsprogram for væsentlige miljøkonsekvenser, hvor det skønnes nødvendigt.

Det skal understreges, at rammeplanen intetsteds indeholder konkrete tilladelser. Sådanne skal søges efterfølgende i forbindelse med konkrete projekter. Både lovgivning og faktiske forhold kan ændre sig, og muligheden for en tilladelse vil altid afhænge af en konkret vurdering af forholdene på ansøgningstidspunktet, ligesom en tilladelse ofte gives på visse vilkår.

Scoping viser at planforslaget kan medføre en væsentlig indvirkning på miljøet hvad angår følgende fokusområder:

- Naturbeskyttelse

- Fortidsminder og fredede bygninger
- Friluftsliv/rekreative interesser
- Svage grupper/tilgængelighed
- Trafikafvikling og –kapacitet
- Turisme

4. Miljøvurdering af enkelte emneområder

4.1. Naturbeskyttelse

Habitatnaturtyper

Hele rammeplanområdet er omfattet af habitatområde H35 (Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker). Området er ligeledes udpeget som natura 2000 område. Natura 2000 området, som er sammenfaldende med habitatområdet, er udpeget for at beskytte og forbedre vilkårene for bestemte naturtyper og arter, hvorfor disse skal ydes særligt opmærksomhed.

Ved De 5 Hald'er er det særligt naturtypen "ellesump" (91E0), der er relevant, da en del af de berørte moseområder ved Niels Bugges og Jørgen Friis' Hald er kortlagt som denne naturtype. Desuden er den østlige del af parken ved Hald Hovedgård ("Landskabshaven") samt spidsen af Inderøen kortlagt som naturtypen "Bøg på mor" (9110). Midteraksen nord for Herningvej løber på dele af strækningen gennem både naturtypen "stilkekrat på sur bund" (9190) og naturtypen "bøg på mor" (9110).

En del af de pågældende arealer med "ellesump" (91 E0) har hidtil været drevet med hyppig stævning, hvilket giver en forholdsvis åben, lyspræget mosevegetation. Hovedparten af det resterende areal bærer præg af at have været stævnet i nyere tid (seneste 20-40 år). Mindre partier har enten aldrig været stævnet eller har senest været stævnet for over 40-50 år siden. I disse partier er en del dødt ved og forholdsvis store træer, ofte med hulheder.

I forhold til rammeplanen er det hovedsagelig bølgebevoksningen i "Landskabshaven" ved Hald Hovedgård, der kan blive påvirket. Denne har været drevet de seneste årtier som traditionel produktionsskov i bøg. Træerne er ved at nå modenhed, og enkelte træer begynder at bryde sammen.

I forhold til ellesumparealerne er det primære spørgsmål i rammeplanen, i hvilket omfang de pågældende arealer kan overgå til hyppig stævning, så der kan sikres synlighed af voldstederne og sigtelinjer mellem disse. Hvad angår de arealer, der hidtil har været drevet med hyppig stævningsdrift, vil dette ikke indebære en ændring af naturtypens tilstand i negativ retning. For hovedparten af de arealer, der ikke har været stævnet de seneste >40 år, vil der ikke kunne opnås tilladelse til stævning, og disse vil således i rammeplanen forblive urørte, og naturtilstanden ændres ikke i negativ retning.

For de resterende mosearealer kortlagt som ellesump vil en overgang til hyppig stævning (hvert 3-5 år) isoleret set ændre naturtilstanden/arealet kortlagt som ellesump i negativ retning i forhold til en normal stævningshyppighed (20-30 år) eller urørthed. Dette vil, i forbindelse med konkrete ansøgninger, søges afhjulpet dels ved vilkår om partier med urørthed eller normal stævningshyppighed, dels ved udlægning af erstatningsarealer andre steder indenfor habitatområdet, der kan udvikle sig til ellesump, således at denne naturtypes samlede tilstand indenfor habitatområdet ikke forringes, men tvært imod så vidt muligt forbedres.

Bøgebevoksningen i "Landskabshaven" ved Hald Hovedgård forudsættes fortsat drevet som bøgebevoksning, selv om de gamle træer helt eller delvis afvikles, og naturtypens tilstand ændres dermed ikke i negativ retning.

I 0-tilstand vil ellesumparealerne blive drevet i en blanding af hyppig stævning (3-5 år), normal stævning og urørthed. Dette vil sikre en tilfredsstillende tilstand af naturtypen.

Bøgebevoksningen i "Landskabshaven" har nået en alder og tilstand, hvor en stor del af den under alle omstændigheder skal afvikles indenfor de kommende 20 år af hensyn til publikums sikkerhed.

Systematiseret overvågning skønnes ikke nødvendig. Områdernes tilstand sikres via Naturstyrelsens drift og eventuelt tilsyn fra Viborg kommune.

Øvrige naturtyper beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3

Indenfor rammeplanens område drejer det sig om naturtyperne mose og overdrev, som begge er lysåbne naturtyper.

Arealerne med overdrev plejes med græsning. Et enkelt parti er delvist tilgroet med træer. Mosearealerne er alle under mere eller mindre kraftig tilgroning med træer.

Også her er spørgsmålet i rammeplanen, i hvilket omfang de pågældende naturtyper kan holdes helt eller delvist ryddede for træer, så der kan sikres synlighed af voldstederne og sigtelinjer mellem disse. Rydning af trævækst og efterfølgende opfølgende pleje på arealerne med de pågældende naturtyper vil som hovedregel påvirke naturtilstanden i positiv retning.

I 0-tilstand vil tilgroningen af de pågældende arealer fortsætte, og naturtilstanden vil løbende forringes. De tørreste arealer, vil med årene vokse ud af beskyttelsen som lysåben mose.

Systematiseret overvågning skønnes ikke nødvendig. Områdernes tilstand sikres via Naturstyrelsens drift og eventuelt tilsyn fra Viborg kommune.

Urørt skov og græsningsskov

Et par meget små bevoksninger er udlagt som henholdsvis urørt skov og græsningsskov jfr. Naturstyrelsens naturskovsstrategi.

De pågældende arealer drives i dag som henholdsvis urørt skov og græsningsskov.

Der er i rammeplanen lagt op til, at de pågældende arealer kan overgå til henholdsvis rydning til overdrev og græsningsskov, mod at der udlægges erstatningsarealer andetsteds indenfor nærområdet, så den samlede naturskovstilstand i Hald Sø-området ikke forringes. Det vil isoleret set give en forringet naturskovstilstand på nogle små arealer, men kan samlet set give en forbedret naturskovstilstand, hvis erstatningsarealerne er af god kvalitet.

I 0-tilstand vil tilstanden fortsat være som nu.

Systematiseret overvågning skønnes ikke nødvendig. Naturskovstilstanden sikres via Naturstyrelsens drift.

Bilag IV-arter

Habitatdirektivets bilag IV rummer en liste over arter med særligt strenge beskyttelseskrav, der supplerer de arter, der nævnes i de enkelte natura 2000-områder.

I projektområdet ved De 5 Hald'er er der særligt fokus på diverse flagermus, i særdeleshed vand- og damflagermus. Dette betyder konkret, at der skal være skærpet opmærksomhed omkring fældning af store gamle træer. Flagermusene kan have ophold i sådanne store, gamle træer i området, men der er meget lidt konkret viden om, i hvilket omfang det er tilfældet.

Rammeplanen åbner flere steder mulighed for fældning af store, gamle træer. Dette kan være til ugunst for flagermusene. Dette vil, efter konkrete vurderinger eventuelt kunne søges afhjulpet med vilkår om at træerne skal fældes i perioder udenfor flagermusenes yngletid og vinterdvale.

I 0-tilstand vil tilstanden fortsat være som nu.

Systematiseret overvågning skønnes ikke nødvendig. Områdernes tilstand sikres via Naturstyrelsens drift og eventuelt tilsyn fra Viborg kommune.

4.2. Fortidsminder

Indenfor rammeplanens område findes 7 fredede fortidsminder, samt fredede sten- og jorddiger og 3 bygningsfredninger, nemlig hovedbygningen til den Nuværende Hald Hovedgård og de 2 pavilloner i parken. Vigtigst i forhold til rammeplanen er områdets 3 voldsteder: 1., 2. og 3. Hald.

I dag ved man forholdsvis lidt om opbygningen af voldstederne og placering og funktion af tidligere bygninger på stederne. Alle tre voldsteder trues i varierende grad af tilgroning, for en stor del med store, gamle træer, som potentielt kan ødelægge jordfaste fortidsminder. 1. og 2. Hald plejes med afgræsning. Der er i varierende grad slidskader på voldstederne. 2. og 3. Hald er dækket af forholdsvis tykke lag af fyldjord, som til dels stammer fra tidligere udgravninger på stederne.

Rammeplanen lægger op til mulighed for arkæologiske undersøgelser af voldstedernes indretning og funktion, markering af tidligere bygningers placering, rydning af træer på voldstederne, reparation af slidte partier, fjernelse af fyldjord og visse bygningsrekonstruktioner på det 3. Hald. Arkæologiske undersøgelser tænkes foretaget målrettet, med forudgående ikke-destruktive forundersøgelser. Markering af bygningers tidligere placering tænkes foretaget uden indgriben i fortidsminderne. Bygningsrekonstruktioner tænkes kun foretaget, hvor man har rimelig sikker viden om udseende og udformning, og hvor det kan ske uden at ødelægge originale rester af fortidsmindet.

Arkæologiske undersøgelser er et indgreb i fortidsmindet, men bidrager til ny viden.

Undersøgelserne foretages så skånsomt som muligt, og udgravninger af jorddækkede fortidsminder tildækkes efterfølgende, så fortidsminderne bevares bedst muligt.

Markeringer af tidligere bygningers placering udgør ikke noget væsentligt indgreb i fortidsmindet.

Bygningsrekonstruktioner på Det 3. Hald tænkes kun foretaget på tårnet, som i forvejen er en uoriginal rekonstruktion, i "Vandporten", ved vindebroen og ved portbygningen hvor man har rimelig sikker viden om indretning og konstruktion. En eventuel rekonstruktion af portbygningens form skal udføres i materialer, der klart adskiller rekonstruktionen fra fortidsmindets originale dele. De nævnte rekonstruktioner vil have stor formidlingsmæssig værdi og vil ikke skade fortidsmindet. Nogle af rekonstruktionerne – tårnet og "Vandporten" – vil øge beskyttelsen mod vind og vejr og slid på de pågældende dele af fortidsmindet og dermed forbedre bevaringstilstanden.

Reparation af slidskader vil forhindre yderligere nedbrydning af fortidsminderne.

Rydning af træer på voldstederne, ikke mindst de store, gamle træer, vil udgøre en klar forbedring af bevaringstilstanden.

De fredede bygninger tænkes kun brugt og indrettet til formål, der ikke strider imod bygningsfredningerne.

0-tilstanden f.s.v.a. arkæologiske undersøgelser, fjernelse af fyldjord, bygningsmarkeringer og rekonstruktioner vil ikke forringe tilstanden i forhold til nu. Undtaget er de rekonstruktioner, som kan tjene til at beskytte sårbare dele af fortidsmindet. Ingen rydning af træer på voldstederne kan potentielt føre til skader på de jordfaste dele af fortidsminderne. Ingen reparation af slidskader vil formentlig føre til at disse forværres, med potentiel erosion til følge.

Naturstyrelsens drift og Kulturstyrelsens tilsyn vurderes som tilstrækkelig overvågning.

4.3 Friluftsliv/rekreative interesser

Området ved De 5 Hald'er er i dag velbesøgt, med skønsvist mellem 100.000 og 200.000 gæster om året. Området er velkendt lokalt, men mindre kendt af folk der bor udenfor Viborg kommune eller kommer fra udlandet. Nogle af voldstederne kan være svære at finde, da træer spærrer for ud- og indblik, og det er svært at se sammenhængen mellem de enkelte faser af bebyggelsen gennem 800 år.

En afmærket vandresti fører rundt i området. Ved P-pladserne findes velkomstskilte. Der har tidligere været seværdighedsskilte ved de enkelte fortidsminder, men de fleste er ødelagt af hærværk og slid. Der er desuden opsat et mindre antal QR-koder i området.

Der er en landskabsudstilling i Hald-laden, som for en dels vedkommende fortæller om "De 5 Hald'er". Naturskolen ved Hald udfører en del aktiv formidling i området. Det samme gør andre aktører, eksempelvis Viborg-guiderne.

Blandt områdets oplevelsesmæssige kvaliteter er samspillet med naturen og fraværet af forstyrrende elementer – "støj på linjen".

Rammeplanen lægger op til øgede oplevelsesmuligheder i området via øget viden, øget visualisering af de tidligere borges udseende og indretning, og mulighed for øget formidling, både aktiv og passiv, evt. under tag ude i området. Formidlingen forudsættes rettet mod et bredt spænd af målgrupper.

Føres de pågældende idéer ud i livet, må påregnes et øget besøgstal i området. Det kan give øget slid på område og fortidsminder og en oplevelse af at området er "overrendt".

For mange faciliteter i terrænet kan ødelægge oplevelsen – give "støj på linjen".

Området er robust og seværdighederne er fordelt over et forholdsvis stort område. I dag fordeler de besøgende sig fint i området, og det forventes fortsat at ske ved et øget besøgstal.

Stierne i området skal bruges som ledelinjer til at styre færdselen. De eksisterende afmærkede stier fungerer udmærket som ledelinjer, og tænkes i store træk bevaret som nu.

Alle fortidsminderne er forholdsvis robuste og tåler en del slid. Opståede slidskader reparerer med modstandsdygtige materialer, så yderligere slid forebygges.

Af hensyn til nogle af målgrupperne for formidling kan skiltning m.v. i terrænet ikke helt undgås, men der lægges op til så få faciliteter ude i terrænet som muligt.

0-tilstanden forventes ikke at belaste området mere end nu, selv om det er svært at forudse udviklingen i besøgstallet i en 0-tilstand. Området vil dog være dårligt forsynet med informationsskiltning og anden vejvisning i en 0-tilstand.

Allerede opståede skader skal også reparerer i en 0-tilstand.

4.4 Svage grupper/tilgængelighed

Der er i dag handicapvenlig sti fra starten af dæmningen til 3. Hald og til broen ud til voldstedet. Broen er nogenlunde passabel, men færdselsforholdene inde i voldstedet er ikke gode. Der kan lånes nøgle til leddet ind til indhegningen, hvor 1. og 3. Hald er beliggende, hvis man kører i handicapbil.

Der er nogenlunde adgang til handicaptoilet i naturskolen, hvis man er gæst her.

Der er ikke anden handicapadgang eller handicaptoilet i området.

I rammeplanen lægges op til at gøre stierne i området handicapvenlige alle steder, hvor terrænet og hensynet til fortidsminderne gør det muligt, herunder stien langs søen til Det 3. Hald. Ligeledes lægges der op til forbedret adgang til parken ved Hald Hovedgård samt handicapadgang til Hald-laden og indretning af handicaptoilet i samme.

En del steder i området vil det ikke være muligt at etablere handicapvenlig adgang, men de skitserede tiltag vil væsentligt forbedre handicappedes adgangsmuligheder i området.

I 0-tilstanden vil adgangen for handicappede være lige så begrænset som i dag.

4.5. Trafikafvikling og –kapacitet

I dag deles arealet af Ravnsbjergvej, som løber tværs gennem området. Der er en del trafik på vejen. På trods af 3 skarpe sving ved Passagen af Hald Hovedgård køres der ofte hurtigt igennem området, hvor mange besøgende krydser vejen, især ved Hald-laden.

Ved Niels Bugges Kro, hvor også mange besøgende krydser vejen, køres der endnu hurtigere. Udkørsel til Ravnsbjergvej fra den vestlige P-plads ved Hald-laden skaber potentielt farlige situationer.

Området rummer i dag 6 mindre P-pladser med plads til i alt ca. 105 biler, samt en busparkering med plads til 2 busser. Et område vest for godskomplekset benyttes jævnligt til parkering i forbindelse med arrangementer. Her er plads til ca. 100 biler. Marken øst for godskomplekset benyttes tidvis til nødparkering i forbindelse med større arrangementer. Her kan skaffes plads til minimum 1000 biler.

I rammeplanen lægges op til fartdæmpende foranstaltninger både ved Hald Hovedgård og ved Niels Bugges Kro. Der lægges op til at lede al trafik til parkering vest for godskomplekset nord om den nuværende bygningsmasse, og at lukke udkørslen ved Hald-laden.

Der lægges op til at sløjfe P-pladsen øst for Hald-laden og i stedet indrette busparkering her.

Samtidig lægges op til indretning af nye P-pladser vest for godskomplekset.

Samlet vil det give ca. 175 personbilverkørspladser og 4 busparkeringspladser, med mulighed for at indrette yderligere P-pladser mod vest.

De skitserede tiltag vurderes at give en klar forbedring af trafiksikkerheden i området. Den skitserede P-plads-plan vil øge parkeringspladskapaciteten med ca. 65 %, med mulighed for yderligere udvidelse, hvis der bliver behov herfor.

0-tilstanden vil give uændrede trafikale forhold til nu.

4.6. Turisme

Hald-området er, sammen med de nærliggende Dollerup Bakker, allerede i dag en af Viborg-egnens største turistattraktioner. Området fremtræder dog dårligt skiltet og mangelfuldt formidlet.

Rammeplanen lægger op til, at området får et oplevelsesmæssigt og formidlingsmæssigt løft, og at De 5 Hald'er sammen med andre nærliggende seværdigheder og Viborg By bliver en betydende

national attraktion. Hensigten er at øge antallet af besøgende i området, samt at højne oplevelsen for de besøgende.

Gennemføres idéerne i rammeplanen, vil det være til klar fordel for omsætningen i turisterhvervet i hele området. Øgning i antallet af besøgende i området kan give anledning til en række forbehold, som er behandlet under "Friluftsliv/rekreative interesser".

5.0 Samlet vurdering

Med hensyn til friluftsliv/rekreative interesser, svage grupper/tilgængelighed, trafikafvikling og – kapacitet og turisme indebærer vedtagelse af rammeplanen klare fordele i forhold til 0-tilstanden (altså ingen rammeplan).

For fortidsminder vil vedtagelse af rammeplanen samlet set give øget viden, forbedret tilstand og forbedret formidling i forhold til 0-tilstanden.

I forhold til beskyttelsen af naturarealer vil vedtagelse af rammeplanen samlet set kunne give forbedret tilstand for nogle naturtyper. For den type af mose, som kaldes "ellesump" vil indholdet i rammeplanen give en forringet tilstand af naturtypen lokalt, men via afhjælpende tiltag, herunder udlægning af erstatningsarealer andre steder i habitatområdet, vil tilstanden af ellesump samlet set indenfor habitatområdet kunne opretholdes eller forbedres. I 0-alternativet vil de beskyttede arealer langsomt gro til, og nogle områder vil kunne bevæge sig ud af beskyttelsen.

Beskyttelsen af arter med særligt strenge beskyttelseskrav (aktuelt flagermus), vil nogle af rammeplanens tiltag på baggrund af en konkret vurdering skulle tilpasses specifikke vilkår f.eks. med hensyn til omfang eller tidspunkt. 0-alternativet for flagermusene er at forholdene fortsætter uberørt.